

jeho prostřednictvím ji přetvářet v potřebnou veřejně politickou aktivitu.

Abyste strana obstála v uskutečňování takto chápaných základních celospolečenských funkcí, potřebuje zcela novým, tvořivě marxistickým způsobem formulovat své sociální poslání a základní principy své organizace a činnosti, shrnované pod ústřední kategorii demokratického centralismu. Je-li akceschopnost strany měřena dosahováním hlavních programových cílů, pak jednota a disciplína strany je účelná pouze z hlediska takto uvědoměle chápané a demokraticky utvářené akceschopnosti a nemůže být považována za nějaký ustrnulý a samoučelný fetiš.

Prvním východiskem takto zaměřené akceschopnosti strany pak musí být důsledně demokratická a vědecká tvorba programu a politické linie na základě konfrontace různých názorů a skupinových zájmů s marxistickou ideologií o historické misi dělnické třídy. Tato historická mise v podmínkách rozvinuté socialistické společnosti může spočívat pouze v likvidaci všech sociálně mocenských privilegií, v důsledném hodnocení podle množství a kvality práce a v uvolňování prostoru pro svobodný rozvoj osobnosti a sociální pokrok. Pro zajištění alternativních hledisek a kritické oponentury uvnitř strany chceme ve stanovách zakotvit právo menšiny ponechat si a hájit své názory i poté, když většina demokraticky rozhodla o určité obecně závazné akci. K prohloubení vědeckosti a demokratičnosti při tvoření a uskutečňování politiky strany má také sloužit svobodně vertikální i horizontální probíhání informací a soustavná konfrontace zkušeností zdola s vědecky podloženými pohledy shora, jakož i povinnost volených orgánů využívat odborných expertiz a vědeckých výzkumů a informovat stranickou veřejnost o menšinových názorech.

Druhým východiskem takto chápané akceschopnosti strany má být demokratický rozvoj svébytné a samosprávné socialistické aktivity co největšího počtu členů strany a jejich otevřených kontaktů s nejširší veřejností. Za tím účelem chceme ve stanovách zakotvit princip rozhodující úlohy a vlivu různých forem dobrovolného aktivu; tyto formy umožňují přímou účast členstva na tvorbě a řízení politiky. Rovněž princip relací má zvýšit bezprostřední vliv členstva na samostatné řešení místních otázek a zvýšit jejich přímou odpovědnost za politiku strany. Pro potřeby širších a komplexnějších programových akcí by se základní organizace cílevědomě sdružovaly ve vyšší trvalá i jednorázově dočasná organizační seskupení, na něž by přenášely část svých suverénních práv a kompetencí, nezbytnou k jejich řízení. Autorita vyšších orgánů a závaznost jejich směrnic by pak musela vyplývat nejen z koncentrace, ale také z uvolňování všech zdrojů politické iniciativy a vzájemně se ovlivňujících názorů a idejí, společných cílů a potřeb koordinující činnosti, a nikoli snad z jejich pouhé bykro-

tické nadřazenosti či možnosti mocenské reglementace.

Třetím východiskem takto zaměřené aktivizace strany by se měly stát základní požadavky demokratické regulace organizační moci a vytváření zábran proti jejímu monopolizování a zneužívání. Stanovy by měly především zaručit důsledně demokratické ustavování tajně volených řídicích orgánů, uplatnění nových forem dělby a kontroly moci (např. mezi koncepčními předsednictvy, operativními volenými sekretariáty a svéprávnými kontrolními komisemi jako vzájemně nezávislými orgány ÚV), neslučitelnost více vlivných funkcí (dekumulaci), pravidelné střídání ve funkcích (rotaci), odkázání aparátu do přesně vymezené role pouhého služebníka a výkonného pomocníka volených orgánů a dobrovolných aktivistů, měly by postavit kádrovou politiku pod veřejnou kvalitativní kontrolu atp.

Závěrem bych chtěl konstatovat, že pracovní kolektiv tvůrců návrhu nových stanov, složený z teoretiků i praktických znalců života strany včetně M. Vaculíka, se v podstatě shodl na této, zde jenom zhruba naznačené, koncepci stanov. Přitom se mu během přípravých prací podařilo předejmut a přihlédnout k většině požadavků a připomínek přicházejících ke stanovám zdola, z organizací a konferencí strany. Pokud se objevují námitky, tedy ve vyšších sférách. Čeká nás tedy zřejmě ještě úporný zápas o to, zda dokážeme prostřednictvím nových stanov normativně zajistit demokratizaci strany a celé naší společnosti již na tomto mimořádném sjezdu, anebo zda ji pro „nezralost“ některých stranických činitelů budeme muset odložit do roku 1970, a tím ji vlastně uložit ad acta.

LL č. 23, 1. srpna 1968

Stanislav Šímanovský Semilské řádky

Dlouho se zdálo, že obrodě šířící se všemi směry z Prahy po vlasti brání v proniknutí do Semil věhlasný kopec Kozákův. Dnes má však již semilské obrodné hnutí značnou popularitu díky článkům L. Vaculíka v LL a E. Kriseové v Mladém světě. Část mládeže v tomto městě se sdružila pod názvem Klub mladých v kolektiv, který se namísto jarních poetických procházek kolem řeky dal do obrozeneckého boje. Cíl: odstoupení neschopných a zkompromitovaných funkcionářů. Na tu dobu to byl cíl fantastický, protože v cestě stála po léta pevně slepovaná hráz ze skalních funkcionářů, jejich frází, jejich konexí a jejich moci. Dnes, po třech měsících boje, řídí OV KSČ nový vedoucí tajemník Václav Stěhulka. Pravda, zvolila jej mimořádná konference. Bylo by však k tomu došlo, kdyby se přímo v této věci neangažovali mladí? Na MěstNV se uprázdnilo místo předsedy a jeho tajemníka. V Semilech nastala krátká chvíle oddechu.

Občané, vysilení nekonečnými dramatickými mítinky Klubu mladých i politických stran, rezolucemi a prohlášeními, dopřávají si dovolené, jen okresní soud má ke své nemalé radosti řešit případ žaloby pro urážku na cti, které se dopustil představitel Klubu mladých Karel Hádek na bývalém předsedovi MěstNV Petru Putůrkovi. Škoda.

Obrodný proces v Semilech skončil svoji první etapu. Během jejího průběhu přicházeli za Hádkem „staří, rozumní a zkušení“ se známými slovy: „Máš problémy? Svěř se, pomůžeme...“ Bohužel, je těžké poznat, kdo chce poradit upřímně a kdo volí lišáckou taktiku. Hádek proto odmítal ke svému užitku i škodě, ale jistě je, že nebyl nucen volit kompromisní cestu. Zůstal svůj se vším všudy. A tak se 8. července na náměstí objevil stolek a vedle něho transparenty, na nichž Klub mladých požadoval okamžité odstoupení předsedy MěstNV i jeho tajemníka Hypšmana. Na podporu těchto požadavků vyhlásil Hádek v 8.00 hodin hladovku. Lidé se na něj chodili dívat. V noci, kdy spal, hlídán osobní stráží Klubu, blikala na stolku petrolejka. Na podpisový arch k podpoře Dvou tisíc slov přibývaly další podpisy. Město s Hádkem sympatizovalo, ale kolem hladovějícího mládence nosili mnozí i své pohrdavé úsměvy a nenávist. Městská Národní fronta se 8. července sešla a napsala toto oznámení:

„Ustavený městský výbor Národní fronty, který byl 8. července obnoven, jednal a přijal zásady práce... Současně byla široce diskutována minulá a současná situace ve městě. Na základě tohoto jednání, jednání o přípravě voleb z listopadu minulého roku, četných připomínek i názorů, došel nový výbor Národní fronty v Semilech k závěru jednat o situaci s dosavadním předsedou MěstNV Petrem Putůrkem. Na základě osobního jednání uznal stanovisko zástupců nové Národní fronty a vzdal se funkce předsedy MěstNV věřejšího dne...“

Dá se předpokládat, že předseda MěstNV by nechal Hádku hladovět až do příštích voleb; nemají se rádi. Bleskurychlá akce Národní fronty, zřejmě ovlivněna Hádkovou akcí, mu umožnila odejít klidně z funkce a Hádkovi na oběd. Přesto dodržel hladovku až do odstoupení tajemníka Hypšmana a prokázal tak velkou osobní statečnost. O rozhodnutí Národní fronty předem nevěděl.

Přece však nebylo jaro a léto v tomto městě zcela bez poezie. Jedné noci, když Hádek držel hladovku, udělali mu údajně příslušníci VB to, co dělal on jim. Popsali město více či méně úspěšnými rýmy a hesly. Například: „Kdo nechce pracovat, ať hladoví!“ Hádek nenulil a pod jejich plakáty vylepil své také více či méně dobře rýmované odpovědi, zejména o zmíněné práci. I když celá akce nebyla zrovna nejchytřejší, bylo by pokračování poetického klání policie s mládeží literární kuriozitou.

Většina s nimi sympatizuje, mnozí také nadávají. Mnohým jsou stále solí v očích, jiní soudí, že by se jim mělo děkovat. Klub mladých v Semilech probudil město z letargického spánku. Je pochopitelné, že se to někomu a některým nelíbí, ale jednota dnes není ani v Národním shromáždění. Mimochodem — mladí žádají svolání veřejných schůzí ve volebním obvodu poslane dr. Jana Němce, kde by voliči rozhodli c jeho odvolání hlasováním. Hodně voličů jej totiž nemělo příležitost poznat. S jakým programem přijde Klub mladých v Semilech dál, se zatím neví. Dá se však předpokládat, že k nelibosti svých kritiků využijí dosavadních zkušeností z politické činnosti a budou tudíž prozřetelnější a méně zranitelní. Tím ovšem stoupne i žárlivost „starých a rozumných“ na jejich rychlé úspěchy.

LL č. 23, 1. srpna 1968

Aby se nemuselo emigrovat

Příslušníci našich národů měli, bohužel, za posledních 350 let často důvody k emigraci. Politické i ekonomické. Výkvět českého národa odcházel po tragédii na Bílé hoře do protestantské ciziny. Po nezdařené revoluci v r.1848 emigrovali Frič a jeho přátelé, zahraniční emigrace v první a druhé světové válce se podílela na osvobození. Neméně silné — a co do početnosti emigrovaných snad ještě silnější — byly hospodářské důvody.

Emigranti poslední války se v r. 1945 vraceli zpět do naší vlasti. Ale v r. 1948 bylo napočítáno 12207 nových emigrantů. Většinou politických.

KDO EMIGROVAL A PROČ

Příčiny jsou známé. Šmahem se říkalo — třídní nepřítel. V revoluční době — rok 1948 je rokem Úno- ra — to není nic nepochopitelného. Vítězná třída upevňuje své vítězství a zajišťuje je i represemi, poražení nalézají východisko v útěku. Uvedené číslo nemusí být úplně, ale lze o něm říci v podstatě toto: utíkala „smetánka“ zkrachovaných stran, prchali velcí fabrikaní a ti, co měli z nejrůznějších důvodů máslo na hlavě, ale také ti, kteří podlehli panice, neměli ve svých představách jasno a sedli na vějíčku nepřátelské propagandě. Exponenti stran a bývalí zazobanci vytvářeli v cizině nejrůznější centra, ostře zaměřená proti vlasti, ti „menší“ brzy ochladli a začali se postupně zařazovat do pracovního procesu. Provokací proti republice se v naprosté většině nezúčastňovali. A propast mezi nimi a „politickou“ emigrací, reprezentovanou Zenklem, Peroutkou a spol. se neustále prohlubovala. Tento proces pokračoval i při příchodu dalších emigrantů.

Únor byl zásadním zlomem, který vykolejil deseti-tisíce lidí z běžného života, narušil jejich plány a nutil je k náhlým rozhodnutím. Ale důsledky Února trvaly léta, jak ty kladné, tak i ty záporné. Bude snad zajímavé ukázat v tabulce vývoj emigrace od této děličky čáry:

rok	počet registrovaných emigrantů
1948	12 207
1949	8 810
1950	2 892
1955	90
1963	189
1964	1 407
1965	1 729
1966	2 131
1967	2 144
celkem za léta 1948—1967	35 096

Novým dělítkem je zřejmě rok 1964. Souvisí to ovšem především s prudkým rozvojem turismu a soukromých cest. Ale uveďme další údaje. Jako základ jsme — bez jakéhokoliv záměru — zvolili rok 1967. Z celkové počtu 2144 osob emigrovalo do NSR 533, Rakouska 795, USA 109, Francie 84, Švédska a Dánska 67, přes Bulharsko 167, Jugoslávii 99 atd. Podle pracovního zařazení to bylo: 860 dělníků, 363 úředníků, 77 lékařů, 208 technických poradců, 181 studentů, 8 umělců, 2 kněží, 10 redaktorů aj.

V roce 1967 odešlo 1741 Čechů, 473 Slováků, 156 Němců, 2 Poláci, 42 ostatních; 8 bylo mladších 15 let, 1075 osob 30 let, 766 nedosáhlo 45 let věku, 190 šedesát let, 105 bylo starších šedesát let; mužů bylo 1221, žen 923, dětí 311, celých rodin 302.

Překvapuje poměrně vysoký počet dělníků a studentů. „Únik mozků“ se nezdá tak vysoký vzhledem k náladám, které především z existenčních důvodů v určité části této skupiny obyvatelstva vládou. Důležité je, že až snad na jednu dvě výjimky nezůstal za hranicemi žádný špičkový vědec. To by ovšem nemělo vést k relativnímu uspokojení.

DŮVODY K EMIGRACI

Můžeme-li snad ještě zatím vzhledem k platným zákonům a předpisům používat pro skutečného záměr opustit bez souhlasu republiku a nevrátit se slovo „emigrace“, neodpovídalo by již podstatě věci nazývat tyto lidi „emigranty“. I krátká historie to naznačuje: do r. 1948 nebylo opuštění republiky ničím odsouze-

níhodným, a především nebylo trestným činem, kterým se ze známých důvodů stalo v době zostřeného třídního boje a příkrého dělení na „pro“ a „proti“ po Únoru. Zákon č. 231/48 byl převzat do § 109 platného trestního zákona a platí tedy — dnes již jako plně absurdní — dosud. To, co platilo po Únoru jako obrana proti diverzi ze strany skupiny politických utěčenčů, nelze uplatňovat proti těm, kteří opouštějí republiku dnes.

Jejich důvody jsou totiž naprosto odlišné. Ačkoli bohužel není prováděn žádný soustavnější politický ani sociologický průzkum, dá se usuzovat, že více než třetinu těchto osob vedla do ciziny představa o lepším existenčním zajištění a osobním uplatnění. Tento motiv převládá u vědecké inteligence, technických pracovníků a lékařů, z nichž mnozí mají za to, že jim pracovní podmínky v některých zemích mohou dát po vědecké i technické stránce nepoměrně více příležitosti než doma.

Další skupinu tvoří lidé, kteří z různých důvodů nesouhlasí s naším zřízením a zdůvodňují své rozhodnutí pronásledováním a perzekucí, nemožností svobodně podnikat aj. Mnozí útekem řeší své rodinné problémy, snaží se vyhnout alimentačním povinnostem, dluhům, nástupu vojenské služby aj.

U značného množství jsou důvody neznámé; především se to týká dobrých pracovníků, nositelů vyznamenání, členů KSČ a ČSM. Nelze podceňovat touhu po dobrodružství a snahu poznávat cizí kraje; určitou úlohu tu často hraje i značná politická naivita.

Lze však říci, že se dnešní emigrace liší od únorové především tím, že jí váží pevná pouta k vlasti a že se — až na výjimky — nedává zneužívat proti jejím zájmům.

OPUŠTĚNÍ REPUBLIKY — SKUTEČNĚ TRESTNÝ ČIN?

O zastaralosti § 109 již nikdo nepochybuje. Je samozřejmě — a řídi se tím prakticky všechny státy světa — že konečný souhlas s opuštěním republiky, ať dočasný nebo trvalý, si ve svých rukou ponechá stát. Je třeba však novelizovat zákon o cestovních dokladech a především už právně a hlavně fakticky přijmout za své zásadu, že každý občan má právo na pas, a to bez oně „nepatrné“ okolnosti — výjezdní doložky. A rovněž je třeba jako zbytečnou zrušit nutnost „pozvání“ při soukromých cestách, které, a to často s vědomím orgánů, jež cestu povolovaly, bylo fingované.

Je dobře, že rozum převládl — přestože o novelizaci bude rozhodovat Národní shromáždění až v září, postupují úřady s maximálním pochopením.

Kdy však stát přesto s největší pravděpodobností zasáhne a odmítne dát souhlas k výjezdu?

Zřejmě to bude při ochraně státních zájmů, v oblasti působení trestně právních předpisů, při povinnosti

určované branným zákonem, při ochraně státních zájmů v hospodářskopolitické oblasti a v oblasti zahraniční politiky. Půjde však o to, aby napříště bylo jasně vymezeno, co je státní zájem, aby tedy každý mohl přesně vědět, kdy smí a kdy nemůže odejít do ciziny. Stejně bude nutné jasně vymezit okolnosti, za nichž se lidé budou moci legálně vystěhovat. A pokud se přesto rozhodnou pro nelegální odchod, bylo by správné řešit tyto případy jen jako správní přestupek.

Emigrace a s ní spojený „útek mozků“ není pouze náš případ. Myslím, že je v zájmu věci, aby zásady svobodného odchodu našich občanů byly na úrovni doby, již nyní prožíváme. A máme-li přesto obavy, že odejde více lidí, než je zdrávo — tož vytvořme co nejrychleji takové politické, ekonomické a kulturní podmínky, aby nikdo po odchodu nezatožil.

Reportér č. 32, 7-14. srpna 1968

Jaroslav Putík Co váží slovo

Vyslechl i přečetl jsem prohlášení šesti stran a v místě, kde stylistický šperkovač usadil přechodníky vycházející a beroucí, padla na mne melancholie. Lidé, kteří si spolu od srdce povídají, dohadují se nebo hádají, nemohou připadnout na tak neživotné výrazy. Přechodníky, epiteta, přebujelá adjektiva jsou ovšem cihlami, z kterých se od věků sestavují manifesty a vyhlášení. A stejně jako kdysi papežské buly a breve chtějí znít velebně a nadčasově, pravdu nehledají, ale vyhláší.

Může se zdát šroupačské uvažovat právě nad slovní podobou prohlášení, jehož historický význam je spíše v tom, co neřeklo, než co řeklo. Chápu, oceňuji a nikterak nemíním snižovat význam dokumentu podepsaného na bratislavské radnici. Považuje-li se politika za umění možné, dokázali naši politici téměř nemožné a mnoho provolat čest a slávu všem, kteří se o to zasloužili. Čtu, dopatřívám se dalšího významu slov, všímám si akcentů a souvislostí, ale co platné, samotný text není příliš povznášející. Ač věříme jehodalekosáhlému významu, připadá všechno jaksi známé a staré — aspoň ve slovech. Avšak co kdyby skutečnost je právě taková, stará a známá? Ovšem, potom se nabízí otázka: kde je duch našeho poledního vývoje?

Jistě se nám vysvětlí (a víme to i bez vysvětlování), že politik musí umět taktizovat, dělat ústupky, musí obětovat pěšáka, aby vyhrál jezdec, a dovedu si představit, že mávne rukou nad věci tak podružnou, jako je jazyk a styl dokumentu sepsaného nejméně šesti autory a tedy nezbytně neosobitěho, navíc určeného pro rozdílné čtenářské obce, které oteklým slověům neochvějným rozhodnutem už porokumějí po svém. To všechno je pravda, ale přesto něco podstatného není v pořádku. Melancholie se vkrádá na mysl, protože se opět rozevřela skulina mezi slovy a skutečností.

Stačí jen jediné slovo, které tak často zaznívalo v období uplývající polemiky a jímž nešetřil ani text prohlášení — bratrství. Píše a mluví se o bratrských stranách, bratrské jednotě, bratrské spolupráci, a tak dále a podobně. Podle slovníku znamená bratrský „takový jako mezi bratry nebo nejbližšími příbuznými, přátelský, laskavý, pomocný, nezištný“. V novinářských a rozhlasových variacích na dané téma plíživě kontrarevoluce bylo slovo bratrství postupně zbavováno smyslu, neboť nejednalo se s námi jako s nejbližšími příbuznými, ani přátelsky, ani laskavě, pomocně a nezištně. Slovník ovšem neuvádí, že slovo bratrský může znít i ironicky či výsměšně, a pak je to výraz pro vztah plný zloby, závislosti i nenávislosti; bratrem byl Kain a bratrství lze chápat i jako osud, karmu, neboť své příbuzné si nevybíráme. V onom ionoscovském polemickém přetahování se slovo bratrský tak ohmatalo, že je nelze použít bez předchozí dezinfekce.

Slyšel jsem Josefa Smrkovského, který otevřeně přiznal jistou obnošenost slov a frází zmíněného dokumentu a vyslovil uklidňující přesvědčení, že každý si to stejně přeloží po svém. Jistě se tak stane, jenomže není to tak jednoduché, jak se zdá na první pohled. Lehko si takový překlad pro soukromou potřebu opatří zasvěcený politik či novinář, hůř už lidé méně informovaní a třeba už vůbec ne mladí, lidé nadaní netopýří ostrosti sluchu, kteří slyší na dálku každý falešný tón.

Kde jsou ty časy, kdy koležský asesor Ilja Iljič Oblomov neodeslal důležitý dopis jen proto, že se mu v jedné větě dvakrát objevilo slůvko který a že. Bylo by však omylem domnívat se, že celou záležitost mohl zachránit vyříbený stylistka, který by zredigoval konečné znění. Zajímavý úkaz: posloucháme-li pozorně, jak mluví naši politici, zjistíme brzo, že používají velmi mnoho otřelých frází a ustálených rčení (při tak nadměrném zatížení to ani jinak nejde), a přesto jim nasloucháme, věříme a přesto neupadá jejich popularita. Mám jediné vysvětlení: lidé cítí, že hito řečníci — zatím — nevyhlašují pravdy, ale že sami hledají, přesvědčují, přemáhají vlastní i cizí pochybnosti.

Lidé chtějí slyšet druhého, hádat se i dohadovat, to předpokládá, že partneři jsou si rovni. Proto by bylo špatné, kdyby místo dialogu nastupovalo komuniké. Text prohlášení může takové pocity vzbudit, je sebevědomé, jednoznačné, apodiktické. Možná, že je to jen ve slovníku, možná, že si nová skutečnost jen vypůjčuje stará slova, možná, že chceme příliš najednou. Pár uplynulých měsíců nás však přesvědčilo, že skutečná velikost a pevnost je v odvaze přiznat, že stále znova začínáme a hledáme a že ani učení všech učení nám nedává patent na rozum. Demokratizujeme se a opět vážíme slova. Jazyk však nezná krásnější dobu, než tu, kdy slova znamenají to, co znamenají. Snad příště — — —

LL č. 24, 8. srpna 1968